

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis Universa

Ad Mentem Præcipuorum Theologorum & Canonistarum, insertis suo loco
Propositionibus à S. Sede Apostolica novissimè damnatis concinnata. Et
Per Casus Practicos exposita

Complectens LXXV. Casus Materiam de Conscientia, Legibus, Peccatis,
Fide, Spe, Charitate, Jure, Justitia, Restitutione, Contractibus, Judiciis &
Religione &c.

Jansen, Leonhard

Coloniæ Agrippinæ, 1744

Casus I. De Conscientia in genere; & in specie, de vin- & invincibiliter
erronea.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39867

EX
TRACTATU
DE CONSCIENTIA,

SEU
Regula interna actuum huma-
norum.

CASUS I.

De Conscientia in genere & in specie, de vin-
& invincibiliter erronea.

A Bellius pastor, studiorum incurius, 10. putat
quaslibet distractiones sub officio Missæ esse
mortale, nihilominus sæpe distrahitur, ibid.
11. Varias cogitationes admittit, nesciens, an sint
graviter, an venialiter male, iisque ex post omnino
assuefactus sine remorsu conscientia inheret. 12. Je-
junium sæpe promulgat, dum non est præceptum, dum
autem est, sæpe obliviscitur. 13. Laborantes igno-
rantiâ fidei, præceptorum Dei & Ecclesiæ, item pu-
tantes se non esse obligatos ad dimittendas occasiones
proximas, ad ignoscendum inimico, ad explicanda
peccata merè interna non admonet, eò quòd credat
eos monitioni non esse parituros. Pro resolutione
examinabitur 1. Quid sit conscientia speculati-

A

va

R. D. Jansen Theol. Moral. Tom. I.

va & practica. 2. Vera & falsa. 3. Vincibilis & invincibilis, ethicè & physicè recta. 4. An necessariè sit certa. 5. An obliget erronea. 6. An actus ex ea secutus sit moraliter bonus. 7. An detur ignorantia invincibilis in materia juris naturalis. 8. Quid de conscientia vincibiliter erronea.

1. QUÆRES I. Quid & quotuplex sit conscientia?

R. I. Conscientia est dictamen practicum intellectûs, dictans, quid hîc & nunc licitè & honestè fieri possit, debeat aut non debeat: est communis. *Dicitur 1.* Dictamen intellectûs, & non voluntatis, ut vult *Durand.* quia conscientia est quasi scientia, vel iudicium de honestate, vel inhonestate actûs, scire autem & iudicare indubiè ad intellectum pertinet. *Dicitur 2.* Dictamen practicum, hoc est, immediatè dirigens operationem hîc & nunc ponendam; nam conscientia *consequens*, quæ scilicet consequitur operationem, eamque approbat vel reprobat, non est propriè conscientia, sicut nec conscientia *speculativa*, quæ immediatè non versatur circa actionem hîc & nunc ponendam, sed solùm in genere dicit, quid sit, vel non sit licitum, præceptum, vel non præceptum: v. g. omni die festo est obligatio audiendi Missam; conscientia autem propriè talis, seu dictamen *practicè practicum* dicit: tibi non impedito hoc die audiendum est Sacrum.

2. R. II. Variè dividitur conscientia etsi minùs propriè: nam 1. alia est *antecedens*; alia *consequens*; alia *practica*; alia *speculativa*, de quibus jam dictum est.

2. Considerata in ordine ad objectum, alia vocatur *directa*, quæ de objectis secundùm se considera-

fidera-

fideratis aliquid enuntiat; ut si dicam, parentes sunt honorandi; hodie est audiendum sacrum, &c. alia *reflexa*, quæ enuntiat aliquid de objectis certo modo cognitis; ut cum dico: quod prudenter judico esse amandum, hoc honestè amo; quod prudenter judico esse licitum, hoc mihi est licitum.

3. Conscientia in ordine ad subjectum, in quo est, alia dicitur *tenera*, quæ sollicitè curat vitare omnia peccata tam levia, quàm gravia: alia *laxa*, quæ solùm curat vitare gravia. Alia *pharisaica*, quæ magna parvi, & parva magni æstimat, secundùm illud Matt. 23. *Excolantes culicem, camelum autem glutientes*. Alia *cauteriata*, per quam operans ob depravatum animum est veluti insensibilis ad instinctus vel motus honestos, de qua Apostolus 1. Tim. 4. *Et cauteriatam habentium suam conscientiam*.

4. Ex modo, quo dicitur aliquid esse bonum vel malum, alia est *obligans*, alia *permittens*, alia *consulens*. Obligans subdividitur in *precipientem* & *prohibentem*.

5. In ordine ad objectum motivum, alia dicitur *certa*, alia *probabilis*, alia *dubia*, alia *perplexa*, alia *scrupulosa*, de quibus in seqq.

6. In ordine ad objectum materiale, alia est *vera* seu *recta*, quæ dicitur esse licitum vel illicitum, quod revera tale est. Alia *falsa* seu *erronea*, quæ illicitum dicit esse licitum, vel econtrà: potest autem contingere, quòd conscientia speculativa sit certa, practica verò falsa, vel dubia, ut si intellectus dicat: Christiani in die Paschatis tenentur audire Sacrum, & inde inferat, ergo etiam ego infirmus. Vel econtrà conscientia speculativa sit falsa, & practica certa, ut si ex hoc,

quod erroneè judicem nullum in vigilia S. Matthæi obligari ad jejunium, inferam, etiam me infirmum non obligari.

3. Conscientia *erronea* iterùm est duplex, alia vocatur *vincibilis*, quæ scilicet adhibitâ morali diligentîâ (id est tali, quam homines prudentes in re alicujus momenti adhibere solent) vinci & deponi potest; alia *invincibilis*, quæ sic deponi non potest: item conscientia *recta* alia est solùm *recta physicè*, & idem est, quod vera seu conformis objecto; vel etiam est *recta ethicè*, seu conformis appetitui recto, hoc est, parato implere omnem Dei legem, quamvis à parte rei sit falsa, v.g. si aliquis de hostia à Sacerdote post consecrationem elevata temerè dicat: hæc hostia non est consecrata, ideòque nec adoranda, hæc conscientia, ex supposito, quòd Sacerdos non sit validè ordinatus, est vera seu physicè recta, non tamen est recta ethicè seu conformis appetitui recto, utpote temeraria; econtrà si de eadem hostia dicas: hæc hostia est consecrata, ideòque adoranda, habebis conscientiam ethicè, non physicè rectam.

4. QUÆR. II. An & qualiter conscientia debeat esse certa?

R. Conscientia practicè practica, seu dictamen ultimum debet esse ad minus moraliter certum, vel saltem excludere omnem prudentem formidinem de opposito. Est communis cum *D. Th. quodl. 8. a. 13. O.* ubi dicit ad conscientiam requiri, ut *in nullam dubitationem adducatur*, & Ratio est, quia, si ultimum dictamen non excludat omnem prudentem formidinem, posset quis meritò dubitare de honestate actûs, ideòque voluntas ageret cum dubio practico, seu con-

con-

De Conscientia in genere.

consentiret in actum, quem cognoscit forsan esse inhonestum, & consequenter exponeret se periculo formaliter peccandi, & virtualiter contemneret legem: idem dicendum, si dictamen ultimum tantum niteretur motivo probabili cognito ut tali: motivum enim probabile est fallibile, hoc ipso autem, quod quis cognoscat motivum suum esse fallibile, cognoscit actum, quem hic & nunc ponit, forte esse inhonestum; ideoque ageret cum dubio practico. Econtrà si conscientia in se quidem sit tantum probabilis, bonam autem fide credatur esse certa, sufficiet ad regulandum actum honestum, quia excluditur omnis dubitatio & formido de inhonestate actus; si enim actus invincibiliter erroneus habitus pro vero sufficiat ad actum honestum, vel saltem ad excludendum peccatum, cur non sufficiat conscientia merè probabilis, quæ bonam fide habetur pro certa?

Dixi: *Omnem prudentem formidinem.* Nam imprudens formido consistere potest cum certitudine morali saltem imperfecta, quæ sufficit ad honestatem actus, ut patet in scrupulosis, & in iis, qui imprudenter dubitant de valore ordinis, qui, non obstante tali dubio, sunt satis certi de honestate sui actus, & de licito usu ordinis suscepti. Ratio à priori est, quia in moralibus non semper omnimoda & perfecta certitudo haberi potest; & foret onus intolerabile, imò vix possibile excludere semper omne dubium etiam imprudens de licentia actionis, ideoque satis est, si tale dubium contemnatur.

QUÆR. III. Qualiter obliget conscientia? §.

R. Conscientia non tantum recta, sed & invincibiliter erronea præcipiens vel prohibens

obligat ad suū sequelam , ita ut agens contra conscientiam contrahat eam malitiæ speciem, quam conscientia dictabat esse vitandam, ut si judices , te obligari ad mentiendum v. g. ex charitate proximi , non mentiendo peccas contra charitatem: si falsò judices, hanc pecuniam esse alienam, & ideo restituendam, peccas contra justitiam, si non restituas; & sic de aliis. Est communis cum *S. Th. 1. 2. q. 19. a. 5. Bonav. in 2. dist. 39. a. 1. q. 4.* quia, *quod non est ex fide, (seu secundum conscientiam) peccatum est. Rom. 14.* Ideòque *c. litteras* de restitutione dicitur: *Quidquid fit contra conscientiam, edificat ad gehennam.* & Ratio est, 1. quia habens talem conscientiam invincibiliter judicat existere legem Dei præcipientem v. g. mendacium, ergo, si agat contra hoc dictamen suum, contemnit authoritatem Dei legislatoris, æquè ac si lex ipsa existeret; & econtrà si agat juxta hoc dictamen, reveretur authoritatem Dei. 2. Lex Dei non applicatur nobis per se ipsam immediatè, sed per dictamen conscientia, ergo quale est invincibile dictamen conscientia, talis respectu nostri est lex Dei, ideòque conscientia dicitur intrinseca & immediata regula actuum humanorum, adeò quidem, ut actus conformis conscientia etiam invincibiliter erronea non tantum careat omni culpa, sed etiam sit positivè honestus, & moraliter bonus eà bonitate, sub qua obligabat conscientia, ideòque inposito casu mendacium erit actus imperatus à charitate, ut habet communissima apud *Teril. in reg. honest. moral. q. 2. Sporer hic n. 18.* Ratio est, quòd actus humanus sumat bonitatem & malitiam ab objecto, non secundum se, seu prout est

est

est à parte rei , sed ut cognito & proposito per intellectum , ergo si mendacium invincibiliter proponatur ut bonum & obligatorium ex charitate , voluntas illud amplectens exercebit actum charitatis , & per consequens non solum durante conscientia erronea , sed & cognito errore licitum erit delectari de ejusmodi actu, non secundum se , prout est intrinsecè malus, sed in quantum bene & honestè factus est ex errore invincibili.

Dices 1. Actus moraliter bonus debet procedere ex ratione recta , sed iudicium erroneum non est ratio recta , ergo. 6.

2. Actus intrinsecè malus ex nulla circumstantia potest fieri bonus , atqui mendacium est intrinsecè malum , ergo nec ex circumstantia erroris invincibilis potest fieri bonum aut licitum.

3. Neque actus voluntatis imperans mendacium potest esse bonus , quia actus voluntatis specificantur ab objecto , atqui objectum seu mendacium manet intrinsecè malum , ergo.

4. Si mendacium hoc casu est moraliter bonum , ergo est à Deo ut Authore , sed absurdum est Deum esse Authorem mendacii. *Nec dicas* ejusmodi mendacium esse à Deo permitte, non approbante ; *nam* quod Deus præcipit , hoc non purè permittit , sed approbat, seu intendit , ut fiat, atqui tali casu mendacium à Deo præcipitur , quia si omittatur , peccatur contra legem charitatis, quæ est lex Dei, ergo.

5. Etiam si iudicem invincibiliter aliquod objectum esse revelatum , si tamen à parte rei revelatum non sit , non habeo actum fidei divinae , ergo à pari , quamvis invincibiliter iudicem

cem mendacium esse licitum, quia tamen mendacium revera manet intrinsecè malum, voluntas mentiendi non erit bona, sed mala.

6. Saltem actus imperans est ex objecto malus; pro objecto enim imperato habet mendacium, quod manet intrinsecè malum, ergo actus imperans est simpliciter malus: bonum enim est ex integra causa, malum ex quolibet defectu.

7. Sequitur, quòd ille bene agat & mereatur, qui invincibiliter credit tres personas in divinis esse tres Deos, eosque amat.

R. ad 1. Actus moraliter bonus debet procedere ex ratione semper recta physicè seu conformi objecto, N. recta ethicè seu moraliter, C.

Ad 2. Actus intrinsecè malus non potest ex circumstantia erroris fieri intrinsecè bonus, C. non potest fieri bonus extrinsecè & denominativè, N. mendacium manet intrinsecè & materialiter malum, denominatur tamen bonum ab actu imperante, qui non tendit in malitiam mendacii, quam non cognoscit, sed in bonum charitatis, à quo movetur.

Ad 3. Actus voluntatis non specificantur ab objecto secundum se, sed ut repræsentato per intellectum, ergo si nulla in objecto repræsentetur malitia, sed sola bonitas, actus non erit malus, sed bonus.

Ad 4. Mendacium in casu posito est tantum extrinsecè & denominativè bonum, intrinsecè verò malum, ideòque à Deo approbari simpliciter, & præcipi non potest, sed Deus tantum præcipit legem charitatis, ex qua operans per errorem invincibiliter subsumit; sed non possum hinc servare legem charitatis sine mendacio: quem errorem Deus permittit. Ad

Ad 5. N. C. Motivum fidei est autoritas Dei per revelationem reipsâ existentem interposita, ut habet communis Theologorum; motivum voluntatis est bonitas repræsentata per intellectum, etsi à parte rei non insit objecto.

Ad 6. Actus imperans habet pro objecto malum cognitum ut tale, N. cognitum sub ratione boni, C. ideòque est simpliciter bonus, quia nec partem malitiæ cognoscit.

Ad 7. N. seq. talis quidem bene agit moraliter, non tamen meretur, quia actus meritorius supponit actum fidei supernaturalis, quem ille non habet, cum fides supernaturalis non posset influere in actum falsum.

QUÆR. IV. An detur conscientia invincibiliter erronea in materia juris naturalis? 7.

R. Quoad universalissima juris naturæ principia & conclusiones inde clarè & immediatè deductas non potest dari ignorantia vel error invincibilis, saltem ad longum tempus: ejusmodi enim principia cuilibet ratione utenti statim ipso naturæ lumine innotescunt; ut: *Declina à malo & fac bonum: quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: cuique tribuendum est suum*, &c. Ea verò, quæ per difficiles discursus ex his principis deducuntur, etiam à doctissimis ignorari possunt, v. g. an census germanicus sit licitus: an liceat occidere injustum invasorem pudicitiae vel bonorum temporalium: an injustè damnatus ad venenum possit illud proprio ori ingerere, &c. Ita communissima cum *D. Th. 1. 2. q. 94. a. 6. & q. 100. a. 1. Viva op. 1. q. 3. a. 6. Pontas V. ignorantia casu 2. La Croix lib. 1. à n. 720.* ubi etiam argumenta adv. doctissimè refellit. Est verò contra *Girken* & aliquos

Rigoristas; sed ratio nostra est, quia hæc & similia sæpe inter integras scholas controvertuntur, & re diligentissimè discussâ, nescitur, pro qua parte stet veritas, an non igitur hæc ignorantia est invincibilis? quid dicam de rudibus, qui nec studuerunt nec instructi sunt? Quòd verò ignorantia hæc etiam excuset à peccato, certum est ex prop. 2. ab Alex. VIII. damnata. *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris nature, hæc in statu nature lapsa operantem ex ipsa non excusat à peccato formali.* Ratio est, quia peccatum necessariò est liberum.

Dices 1. Hæc propositio Jansenii damnata est ut hæretica: *Aliqua Dei præcepta hominibus justis volentibus & conantibus secundum præsentem, quas habent, vires sunt impossibilia, deest quoque gratia, quâ possibilia fiant*: sed si daretur ignorantia legis naturæ; illa lex foret impossibilis, quia incognoscibilis post adhibitam diligentiam, ergo.

2. Orando potest quis vincere concupiscentiam, ergo & ignorantiam. Et Deus facienti, quod est in se, non denegat gratiam.

3. Lex invincibiliter ignorata foret frustra, quia incognoscibilis & observatu impossibilis.

4. Omnia ista probant, nequidem dari posse ignorantiam invincibilem legis divinæ vel humanæ, quod est apertè falsum, ideòque nimium & nihil probant. In forma ad 1. dist. min. lex cognita foret impossibilis, N. non cognita, C. Jansenius volebat etiam leges aliquas ab homine justo cognitatas esse impossibiles, & deesse gratiam, quâ possibiles fierent, quod est hæreticum.

Ad 2. N. C. quia oranti dantur gratiæ ordinariæ

dinariae & sufficientes ad implenda praecepta & vincendas concupiscentias, non autem semper gratiae extraordinariae, qualis esset cognitio totius legis naturae; & certè plurimi SS. Patres multum orarunt, & tamen hanc notitiam non impetrarunt.

Ad 3. N. Ass. Nam quamvis illa lex foret incognoscibilis respectu illius, qui laborat ignorantia invincibili; non tamen secundum se & respectu aliorum, quorum plures illam indubie cognoverunt.

QUÆR. V. An & qualiter obliget conscientia vincibiliter erronea? 8.

R. Conscientia vincibiliter erronea, quâ quis v. g. putat sibi esse pejerandum ad liberandum proximum, non obligat ad suam sequelam, sed est peccatum, agere cum ea & contra eam, ideoque debet deponi, inquirendo veritatem, quia est vincibilis, ut supponitur, & agere contra conscientiam seu non pejerare, esset agere id, quod iudicatur esse malum, & contra charitatem proximi; agere autem cum conscientia, esset pejerare in illis circumstantiis, in quibus inquirendo veritatem poterat scire, perjurium esse illicitum.

Qualiter autem monendus sit pœnitens in conscientia erronea constitutus, dicam suis locis; hic sufficiat, quod peccans ex conscientia vincibiliter erronea semper sit monendus, peccat enim formaliter: Item ante absolutionem semper monendus est errans vel ignorans necessaria necessitate mediæ, vel substantialia Sacramenti Pœnitentiæ, ut si quis putet se non obligatum ad relinquendas occasiones proximas, ad ignoscendum inimico, talis enim non ha-

haberet propositum efficax , eò quòd voluntariè vellet permanere in actuali peccato vel periculo peccandi formaliter : de cætero errans invincibiliter non est necessariò monendus , nisi quando est spes fructûs , & sine gravi incommodo moneri potest. *Vid. cas. 18. n. 3.* His præmissis, ad casum.

10. R. 1. Pastor tenetur sub mortali habere vel saltem intra breve tempus acquirere scientiam ad officium pastorale necessariam , aut beneficium resignare ; qui enim obligatur ad finem, etiam obligatur ad media ordinaria & necessaria.

2. Judicans omnes distractiones esse mortale , sive hoc fiat ex errore vincibili , sive invincibili , peccat mortaliter , quoties voluntariè distrahitur , quia agit contra conscientiam graviter obligantem ; si verò involuntariè distrahatur , non peccat , quamvis distractiones involuntarias putet esse mortale , quia non sunt liberæ , omne enim peccatum essentialiter est liberum.

11. 3. Quòd varias cogitationes admittat , nesciens , an sint graviter vel venialiter malæ , tripliciter intelligi potest , nam 1. si admittat cum ea animi comparatione , ut sit paratus eas admittere , sive sint , sive non sint mortale , semper peccat mortaliter ; si verò admittat eas , nolens considerare , an sint mortale , vel veniale , ne teneatur abstinere ab objecto delectabili , aut ne fiat scrupulosus , denuò peccat mortaliter , quia cum nolit inquirere , an illæ cogitationes sint mortaliter malæ , & tamen iis voluntariè inhæreat , procedit malâ fide , & scienter exponit se periculo peccati mortalis , & per consequens

mor-

mortaliter peccat : si verò cognoscat illas cogitationes quidem esse malas , sed omninò præscindat , an sint mortaliter , an venialiter malæ , ut præscindunt quandoque rudes pejerantes , contumelias vel detractiones proferentes , &c. probabiliùs videtur non peccare mortaliter , quia non apprehendit malitiam mortalem nec obligationem ulteriùs inquirendi , ut suppono ; peccat autem venialiter , quia ad veniale sufficit cognoscere malitiam quamcunque. In praxi tamen videtur hoc rarò contingere , vel enim voluntas fortiter refugit tale objectum , & tunc signum est , quòd intellectus apprehenderit malitiam mortalem ; vel leviter refugit , & signum est , apprehensam esse malitiam levem.

4. Quòd autem istis cogitationibus assuetus inhæreat sine remorsu conscientiæ , iterùm duplicem habet sensum : vel enim significat , quòd nullum omnino habuerit actum intellectûs , quo cognoscat , has cogitationes esse prohibitas ; jam clarum est , quòd non peccet , quia non advertit malitiam ; si verò significet , quòd non habeat iudicium sensibile , quòd causet actualem anxietatem & timorem , habeat tamen aliquod iudicium tenue & imperceptibile , quale habet perfectus Cytharædus etiam imperceptibiliter se reflectens ad regulas artis , ac plerumque etiam peccatores consuetudinarii , certum est , quòd peccetur juxta qualitatem materiæ aut finis.

5. Parochiani instructi has cogitationes non esse aperiendas in confessione , si sint rudes , & bonâ fide putent se à Parocho bene instructos , laborant conscientiam invincibiliter erroneam , & non peccant illas in confessione omittendo ; si verò

12.

13.

verò sint docti, & dubitent, an Parochus hic & nunc erret, tenentur apud alios veritatem ulterius inquirere.

6. Parochus promulgans suis jejunium, quando non est, peccat, quia injustè imponit subditis onus, ad quod non obligantur: nec obstat, quòd hoc fiat ex errore, nam hic error est vincibilis, cùm inspiciendo calendarium facilè tolli potuisset; parochiani tamen, qui Parocho promulganti credunt esse jejunium, peccant contra conscientiam peccato intemperantiæ, si non jejunent.

7. Gravius peccant, qui certò aut clarè cognoscunt peccati malitiam, quàm, qui eam cognoscunt obscurè tantùm vel dubiè; quia sicut, si malitia nullo modo sit cognita, etiam nulla contrahitur; sic, si minùs sit cognita, minor contrahitur.

8. Monendi à parochis sunt parentes, ne pueris, ut eos ab actione aliqua de se non mala aut solùm venialiter mala deterreant; facilè dicant, illam actionem esse grave peccatum, vel mereri infernum; ne pueri post plenum rationis usum, apprehendentes in tali actione gravem malitiam, eam agendo etiam incurrant. Reliqua satis constant ex dictis.

